Управління культури, національностей, релігій та туризму
Хмельницької обласної державної адміністрації
Хмельницький обласний художній музей

Музей і соціум: шляхи взаєморозуміння

Матеріали круглого столу
до 30-річчя
Хмельницького обласного художнього музею
18 травня 2016 року

Хмельницький
2016

ЧУГУЕВСКИЙ
ХУДОЖЕСТВЕННО-ИСТОРИЧЕСКИЙ
МУЗЕЙ И. С. РЕПИНА
БИБЛИОТЕКА
ИНВ. № 4131

УДК 069.013:069.8
М - 89
ББК 79.14 (4 УКР – 4 ХМЕ)

Матеріали круглого столу «Музей і соціум: шляхи взаєморозуміння», присвяченого 30-річчю Хмельницького обласного художнього музею, висвітлюють як загальні питання діяльності українських музеїв різних профілів на сучасному етапі, так і конкретні рекомендації щодо співпраці музеїв з потенційним відвідувачем.

Друкується за рішенням науково-методичної ради Хмельницького обласного художнього музею від 22 березня 2016 року.

Музей і соціум: шляхи взаєморозуміння: Матеріали круглого столу: До 30-річчя Хмельницького обл. худож. музею / Уклад. М. В. Заславська. – Хмельницький, 2016. - 93 с.

Хмельницький обласний художній музей, 2016

УДК 069.013:069.8
М - 89
ББК 79.14 (4 УКР – 4 ХМЕ)

Матеріали круглого столу «Музей і соціум: шляхи взаєморозуміння», присвяченого 30-річчю Хмельницького обласного художнього музею, висвітлюють як загальні питання діяльності українських музеїв різних профілів на сучасному етапі, так і конкретні рекомендації щодо співпраці музеїв з потенційним відвідувачем.

Друкується за рішенням науково-методичної ради Хмельницького обласного художнього музею від 22 березня 2016 року.

Музей і соціум: шляхи взаєморозуміння: Матеріали круглого столу: До 30-річчя Хмельницького обл. худож. музею / Уклад. М. В. Заславська. – Хмельницький, 2016. - 93 с.

Хмельницький обласний художній музей, 2016

всех». СПб.: Российская национальная библиотека, 2004.
11. Лаврова Е. Ю. Эстетическое воспитание учащихся в системе взаимодействия «школа – художественный музей». М.: Принт-Плюс, 2007. – 141 с.
12. Малюшова Н. Здравствуй, музей // Дошкольное воспитание, №11, 2009. – С. 37–38.
13. Столяров Б. А., Бойко А. Г. Концепция педагогического взаимодействия художественного музея и системы образования. Художественный музей в образовательном процессе – СПб.: Специальная Литература, 1989.
14. Столяров Б. Детский сад и музей: проблемы и перспективы взаимодействия в культурном пространстве. Режим доступу: http:www.obrazpress.ru|index.
15. Юхневич М. Ю. Я поведу тебя в музей: Учебное пособие по музейной педагогике / М. Ю. Юхневич. Министерство культури РФ, Рос. институт культурологии. – М., 2001. – 224 с.

Анастасія Шапошнікова
(м. Чугуїв, Харківська обл.)

Складності при висвітленні теми патріотизму у музейній діяльності

Доволі часто у музеєзнавстві художні галереї зараховують до музеїв, котрі апелюють лише до художнього сприйняття. Однак діяльність сучасних художніх музеїв (галерей) має не лише естетичне значення, а й підносить проблемні питання. Сьогодні слід не лише підтримувати культуру «офіційну», «галерейну», а й живу культуру буття, що проявляється на рівні кожної людини, незалежно від її сфери діяльності[9]. Це можна робити ненав'язливо та непомітно, або, навпаки, провокаційно. Враховуючи сучасний стан українського суспільства, неможливо і, на думку автора, не потрібно оминати в експозиційній та освітній галерейній діяльності тему патріотизму.

Питання патріотизму у музейній діяльності не раз порушувалося дослідниками, наприклад, Ф. Л. Левітас та О. В. Дудар розглядали його у контексті музейної педагогіки [5]; дослідниці Л. А. Нерубайська [7], А. Цветкова [10] – на прикладах специфічних музеїв, розрахованих на наймолодших відвідувачів. Не оминули цю тему і у Художньо-меморіальному музеї І. Ю. Рєпіна (далі – ХММ І.Ю. Рєпіна). Однак постали цілком логічні питання: яким чином розкривати тему патріотизму, як

провести межу між мораллю та політично маркованою ідеологією? Мета цієї статті – чітко окреслити проблеми, які постають перед Художньою галереєю ХММ І.Ю. Рєпіна при висвітленні теми патріотизму, та визначити шляхи їх вирішення, які б змогли врівноважити музейну діяльність та запобігти перетину межі між морально-гуманітарною сферою та політично-ідеологічною.

Перш за все необхідно визначитися зі змістом слова «патріотизм». Так, у Академічному тлумачному словнику зазначено:

«Патріоти́зм – любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви й подвиги. // Перен. Відданість чому-небудь, любов до чогось» [1].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови», укладеному В.Т. Буселом, знаходимо наступне визначення:

«Патріоти́зм – любов до Батьківщини, до свого народу. // Перен. Відданість чому-небудь, любов до чогось» [3; 894].

У словнику іншомовних слів:

«Патріоти́зм (від патріот) – 1). Любов до Батьківщини, до свого народу, відповідальність за долю вітчизни, готовність служити її інтересам. 2). Переносно – відданість чому-небудь, любов до чогось» [8; 427].

Як бачимо, переносне значення цілком збігається в обох тлумачних словниках і в словнику іншомовних слів, а от пряме – у другому визначенні тлумачного словника – постає в усіченому варіанті, позбавлене теми жертовності й подвигів заради вітчизни. Радянський тоталітарний режим передбачав навіювання кожній людині, що вона має жертвувати чимось заради процвітання держави, заради «світлого будущего». Тож цілком логічно припустити, що укладач навмисно відкидає частину про жертовність і подвиг. А от укладачі словника іншомовних слів додають готовність служити своїй Батьківщини і відповідальність за неї.

Узагальнюючи дефініції, маємо наступні ознаки-визначення патріотизму: любов до місця, яке людина вважає Батьківщиною; відданість та повага до Батьківщини, народу, з яким людина себе ідентифікує; готовність стати на захист Батьківщини та народу, служити їм; відповідальність за долю Батьківщини.

Однак необов'язково усі ці ознаки мають проявлятися одночасно і мати форму зовнішнього прояву. Через складні обставини ми стали забувати, що прояв любові – це не лише бажання захищати країну та народ від зовнішніх та внутрішніх ворогів, а значно ширше поняття, що вміщує й прагнення екологічного благополуччя, культурного збагачення, соціально-культурного розвитку, тощо. Проявом патріотизму можуть бути як живописні пейзажні полотна, просякнуті любов'ю до рідної землі, так і патріотичні плакати, що закликають захищати країну та

шанувати воїнів-захисників. Тому висвітлення теми патріотизму в музеї – процес різнобічний, складний, пов'язаний з певними проблемами, які потребують розгляду і вирішення.

Проблема: мистецтво задля мистецтва чи мистецтво задля суспільства.

Найперше питання, а чи потрібно взагалі художнім галереям реагувати на події в країні? Знаходиться чимало прихильників доктрини «чистого мистецтва», які розглядають галереї як місце транслювання різних мистецьких світів, які створені авторами не задля втілення свого погляду на дійсність, а задля самого мистецтва. Адепти ідеї «мистецтво задля мистецтва» не намагаються продемонструвати свою громадську позицію (до якої більшість відносить і патріотизм), вони просто творять. Не маємо нічого проти таких естетичних концепцій, однак у контексті обставин, в яких функціонує Художня галерея ХММ І. Ю. Рєпіна, «чисте мистецтво» – є неприпустима розкіш. У невеличкому місті, такому, як Чугуїв, музей виконує безліч функцій, серед яких – освітня, виховна. Музей також стає центром громадської активності. Однозначно оцінити такий стан речей складно, можливо, така громадська активність відображається негативно на певних аспектах суто музейної діяльності, але припинити її вже, по-перше, не вдасться, а по-друге, не можна, бо це відіб'ється на суспільно-культурному рівні міста.

Шляхи вирішення:

ХММ І. Ю. Рєпіна тісно співпрацює з громадськими організаціями. Серед них можна назвати: ГО «Рєпінський культурний центр», яке було створено за сприянням самого музею; ГО «Наш вибір», що позиціонує себе як об'єднання патріотів, яким небайдужа доля міста та країни. Спільно з ГО реалізуються проекти, проходять різні заходи. Наявність трьох відділів у музеї надає змогу реалізовувати свою діяльність у кількох векторах. Один з векторів – це масова робота, яка має освітньо-виховний характер: музейна педагогіка, участь у міських та районних заходах (ярмарках, святах) із виставками, мистецькими акціями, майстер-класами. Однак при цьому потрібно:

– ґрунтовно підходити до розробки концепцій виставок, заходів та публічних акцій, аналізуючи, як вони вписуються у загальну концепцію діяльності музею;

– вміло дистанціюватися від будь-яких політичних сил, які намагаються здобути прихильність громади, демонстративно підтримуючи культурну сферу;

– розмежовувати суб'єктивні погляди музейних співробітників та позицію музею взагалі;

– утримуватися від участі у суто політичних акціях.

На жаль, важко знайти абсолютно політично нейтральні заходи на рівні міста та району, тому завжди існує небезпека бути зарахованими до прибічників тих чи інших політичних партій, течій.

Проблема: не все патріотичне пофарбовано у блакитно-жовтий

Виникає проблема, пов'язана з формою зовнішнього прояву патріотизму у музейній діяльності. Художню галерею було відкрито у Чугуєві, на батьківщині Іллі Рєпіна, у 1984 році (приурочено до ювілею художника) як Картинну галерею Лауреатів премії ім. І. Ю. Рєпіна. Премію було засновано у 1965 році Радою Міністрів РРФСР як Державну премію РРФСР ім. І. Ю. Рєпіна за витвори образотворчого мистецтва та книги з мистецтвознавства. Таким чином, на території УРСР з'явилася галерея, де не були представлені роботи громадян цієї республіки та її народні промисли, однак це майже нікого не турбувало, бо галерея демонструвала набутки «єдиного радянського народу». Зі здобуттям незалежності художня галерея у Чугуєві розширила свою спеціалізацію, фонди почали поповнюватися творами українських митців/мисткинь; у 2011 році Харківська обласна державна адміністрація заснувала свою премію імені І. Ю. Рєпіна, якою нагороджують за твори образотворчого мистецтва, роботи переможців також поповнюють колекцію музею.

В останні роки у свідомості більшості відвідувачів експозиції Художньої галереї виглядають занадто контрастними одна до одної: зал живопису, де представлені роботи доби соцреалізму, та виставковий зал, де найчастіше експонуються сучасні твори мистецтва; зразки промислів, що беруть свій початок на території сучасної Росії, та роботи сучасних майстрів/майстринь декоративного мистецтва, які були відзначені премією ім. І. Ю. Рєпіна, започаткованою Харківською облдержадміністрацією. На жаль, цей контраст деякими відвідувачами сприймається негативно, як прояв неповаги до української культури, як нехтування патріотичними почуттями. Парадокс: знаходяться й інші, котрі досить агресивно звинувачують ХММ І. Ю. Рєпіна у занадто активній патріотичній позиції.

Проблема не стільки в експонатах та видах музейної діяльності, скільки у свідомості відвідувачів, яка й досі залишається травмованою тоталітаризмом – у «совковій свідомості», як називають її у просторіччі. Самоусвідомлення, ідентифікація завжди пов'язані з визначенням різниці. В цьому не має нічого поганого і антитолерантного: щоб сформувати колективну ідентифікацію, тобто «ми», треба збагнути, чим же «ми» відрізняємося від «них», що саме «нас» об'єднує. Так з'являється протиставлення «ми – вони». Однак тоталітарний режим впливає на свідомість так, щоб це протиставлення перетворилося на «ми – інші» (у негативному забарвленні), тобто на «ми – вороги».

У мистецькому просторі Радянського Союзу це протиставлення трансформувалося у «наше мистецтво» та «вороже мистецтво». Цими категоріями, на жаль, мислить більшість і сьогодні. Ще однією яскравою ознакою радянських часів була зовнішня демонстрація своєї любові до Вітчизни – святкові демонстрації-марші; портрети та плакати на стінах державних установ, приватних помешкань; тематичний діапазон картин, обумовлений засадами соцреалізму. І в уявленні багатьох українців досі залишилося переконання, що патріотизм має проявлятися чітко, явно і безпосередньо. У той же час, деякі представники старшого покоління, вихованого у Радянському Союзі, вважають злочинним висвітлення унікальності української культури і любов до України, більшу, ніж до будь-яких існуючих чи вже неіснуючих держав.

Якщо рухатися за траєкторією, заданою ще за радянських часів, коли віддавали перевагу зовнішнім проявам любові (які і досі не можемо усунути у назвах вулиць, пам'ятниках, тощо), то існує небезпека навіть для патріотично налаштованих людей опуститися до так званого «квасного патріотизму»:

«Квасни́й патріоти́зм, ірон. – схиляння перед відсталими формами життя й побуту своєї країни, вихваляння всього свого й відкидання чужого» [1].

Патріотизм не обмежується носінням вишиванки та розміщенням портрету Т. Г. Шевченка на стіні, і саме до цієї думки варто схиляти громаду. У свій час Іван Багряний зазначав: «Варто підкреслити, що водночас хвильовізм боровся і проти російської, скажімо, культури, й проти рідного просвітянства, малорасейщини, проти спрощення, проти малахіанства та примітивного хуторянства. За Україну європейського рівня, модерної техніки, висококультурну й високоцивілізовану, за таку, якою вона мала всі шанси бути, – як нація невичерпаної й нерозтраченої снаги…Над цим варто задуматись нашим «ура-традиціоналістам», що мислять нині ще категоріями XVII–XVIII століть, отим опанованим козакоманією прихильникам зворушливої, але, так би мовити, декоративної України» [2]. Минуло 70 років з дня публікації цієї статті, однак слова письменника як ніколи актуальні і заслуговують на увагу.

Шляхи вирішення:

Аби не сягнути непотрібної «хуторянщини» на вимогу частини громадськості, а, навпаки, спрямувати свій патріотизм на культурний розвиток за вимогою часу, необхідно опосередковано впливати на свідомість засобами музейної педагогіки, експозиційної та лекційної діяльності, науково-популяризаторської роботи. У цьому напрямі у ХММ І. Ю. Рєпіна розроблено багато музейних занять [6].

До корисної у плані впливу на свідомість експозиційної діяльності, як

приклад, можна навести виставку «Війна, перемога і творчість», яка була сформована із фондових предметів і приурочена до 9 травня 2015 року. В експозиції представили написані за радянських часів роботи і твори сучасних художників. Червоною ниткою пам'яті та болю було поєднано минуле із сьогоденням. При цьому, як картини доби соцреалізму, так і сучасні картини демонстрували не пафос перемоги, а зруйновані людські долі, страждання, які несе будь-яка війна в цілому, і ті, які принесла Друга світова війна зокрема. Виставка передбачала інтерактивний елемент: усім охочим пропонували виготовити квітку-символ – червоний мак – і дізнатися історію виникнення цього символу.

Ще одним важливим моментом під час виставок є творчі зустрічі, коли у неформальній атмосфері відвідувачі можуть поспілкуватися з митцем/мисткинею, збагнути, що керувало ними під час створення тих чи інших робіт, переконатися, що прояв патріотизму – це й оспівування краси рідного краю та його людей, і прославлення України у всесвітньому мистецькому просторі.

Проблема: хиткий баланс між естетичною та виховною функцією

Звісно, сьогодні у галерейній діяльності доволі часто з'являється можливість організувати виставку, яка є яскраво патріотичною за своїм зовнішнім проявом. Однак кожна галерея має свій «рівень», який або закріплено установчими документами, або він є неофіційно визнаним. Тож цілком можлива ситуація, коли патріотична виставка може зіпсувати репутацію галереї у мистецьких колах, якщо експоновані роботи мають низький художній рівень. Галерейні виставки мусять задовольняти естетичні потреби відвідувачів, навіть якщо їх основна мета – просвітництво.

Шляхи вирішення:

Отже, до патріотичних виставок у нашій Художній галереї висуваються наступні вимоги: естетичність, художність як поєднання творчих і професійних якостей [4]; актуальність; змістовність; етичність.

Останній пункт стосується етики та моралі демократичного світу і знову покликаний долати «радянщину», виступати супроти того, аби формувалася нова ідеологія, яку, на жаль, може, й несвідомо, але пропагують деякі сучасні політичні об'єднання – демонстрація любові до країни шляхом зображення ненависті до ворога. Не може таке почуття, як любов, висловлюватися засобом ненависті. Патріотизм не має заважати утвердженню культурного плюралізму і повинен формувати негативне ставлення до агресії, насильства навіть у творчому прояві [11]. У 2015 році у Художній галереї багато виставок, пов'язаних з любов'ю до рідної землі, до Батьківщини, з проявом патріотизму і закликом до патріотизму, проходили у форматі виставок плакатів. Оскільки плакат – це малюнок,

який закликає, спонукає, популяризує, він є оптимальним варіантом поєднання художнього з соціально значущим. Так, у березні 2015 р. проходила виставка плакатів «Україна переможе!»; у травні 2015 р. – «Екологія землі»; у вересні 2015 р. – «Чорнобиль – я там був».

Розглянемо підготовку до виставки авторського патріотичного плакату «Україна переможе!» Ю. Нерослікa. Питання було в тому, у якому форматі провести виставку та які саме роботи експонувати. До виставки було відібрано роботи, присвячені любові до України в цілому, та роботи, присвячені окремій механізованій 92-ій бригаді ЗСУ, яка розташована у Чугуївському районі. Загальними критеріями до обох груп плакатів були: відповідність плакатному жанру, професіоналізм їх виконання; етичність, яка передбачала відсутність агресивних закликів та відсутність пропагування ненависті; нейтральність по відношенню до політичних сил.

Відкриття виставки пройшло у форматі творчої зустрічі з автором, супроводжувалося відеоматеріалами. Ю. Нерослік передав свої плакати до фондів ХММ І.Ю. Рєпіна, які наразі використовуються для пересувних виставок. Виставка пройшла успішно, зібрала багато відвідувачів і схвальних відгуків, а плакати, які вже є частиною музейних фондів, продовжують і надалі нести не лише естетичну, а й патріотично-виховну функцію, вони часто експонуються у чугуївських освітніх закладах, державних установах міста.

Таким чином, практична реалізація проєктів, спрямованих на патріотичне виховання та розкриття теми патріотизму у мистецтві, повинна мати під собою певне теоретичне підґрунтя та здійснюватися відповідно до чіткої концепції – у перспективі наукових досліджень ХММ І. Ю. Рєпіна значиться подальша розробка цих питань.

У межах цієї статті дійшли висновків:

– музей, навіть художній, не може уникати теми патріотизму у своїй діяльності, що обумовлено не викоріненою досі радянською ідеологією, кризою у всіх площинах життя України;

– кожна проблема має свої шляхи вирішення, можливо, не завжди ефективні, але все одно кращі за бездіяльність;

– Художня галерея ХММ І.Ю. Рєпіна у руслі патріотичної діяльності включена до діалогу з суспільством, однак наразі не може виступати повноцінним медіатором у будь-яких конфліктних питаннях, бо все ж таки у деяких випадках стає однією зі сторін полемічного діалогу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://sum.in.ua.

2. Багряний І. П. Молодь Великої України і наші завдання / Іван Павлович Багряний // На новий шлях. Чому я не хочу вертатися до СРСР? / Іван Павлович Багряний. – Київ: ПрАТ «Українська прес-група», 2013. – (Бронебійна публіцистика). – С. 55–109.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
4. Культурологічний словник [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.subject.com.ua/culture/dict/1238.html.
5. Левітас Ф. Л. Елементи музейної педагогіки у системі патріотичного виховання [Електронний ресурс] / Ф. Л. Левітас, О. В. Дудар – Режим доступу: http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=81443.
6. Музейні заняття у Художньо-меморіальному музеї І. Ю. Рєпіна [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.repin.in.ua/uk/muzeyni-zanyattya).
7. Нерубайська Л. А. Шкільний музей «Шевченкова світлиця» – осередок громадянсько-патріотичного виховання школярів / Л. А. Нерубайська, І. М. Замулянець // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – №19–21. – С. 87–95.
8. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наук. думка, 2000. – 680 с. – (Словники України).
9. Ференц В. Синдром отсутствия культуры [Електронний ресурс] / Владимир Ференц. – 2015. – Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2015/08/14/7077618/?attempt=1.
10. Цвєткова А. Музей героїко-патріотичного виховання для малюків / А. Цвєткова // Волинський музей : Історія і сучасність : наук. зб. : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 80-річчю Волин. краєзнав. музею та 60-річчю Колодяжн. літ.-мемор. музею Лесі Українки, Луцьк-Колодяжне, 19–20 трав. 2009 р. / Упр. культури і туризму Волин. облдержадмін. [та ін.] ; оргком.: А. Силюк [та ін.]. – Луцьк, 2009. – Вип. 4. – С. 311–314.
11. Шапошнікова А. Питання толерантності у музейній педагогіці: з досвіду Художньої галереї Художньо-меморіального музею І. Ю. Рєпіна / Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали Третьої науково-практичної конференції (29.09.2015) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. – К., 2015. – 64 с.

Ольга Поманицька, Анна Юрченко

(м. Чугуїв, Харківська обл.)

Сучасний патріотичний плакат та перспективи його використання в експозиційній роботі

Музей, як один із суспільних інститутів, має чуттєво реагувати на потреби і запит громади. Запити ці формуються подієвими реаліями, котрі оточують нас, свідками і учасниками яких ми є. Так звана «гібридна війна», АТО в Луганській та Донецькій областях нашої країни, а головне – формування громадянського суспільства, спричинили великий попит на патріотизм, патріотичне виховання, на різного роду рефлексії, в тому числі і мистецькі, на події, що відбуваються на Сході держави.

Сучасна історія України вже знала подібні сплески патріотизму – в 2004–2005 роках під час Помаранчевої революції, в 2013 – під час Революції Гідності. І ось тепер – на фоні трагічних і разом з тим героїчних подій в Донецькій і Луганській областях.

Саме події на Майдані Незалежності в Києві в 2013–2014 роках змінили ракурс творчості Юрія Нерослика[1]. Дизайном Юрій Нерослік почав займатись з 2004 року. Втім, справжня трансформація з ним трапилась під час Майдану. Тоді під враженнями тих подій він зробив свій перший патріотичний плакат. Українця на ньому він зобразив як Супермена. Пізніше, у 2014 р., Юрій пішов добровольцем до Збройних сил України і потрапив до 92 ОМБр. Бойове хрещення отримав в «Іловайському котлі». Пізніше він, разом із побратимами-саперами, знешкоджував нерозірвані російські снаряди під містом Щастя. Малював для батальйонів «Айдар», «Миротворець», «Київщина», а також для окремих волонтерських та громадських організацій, як-от «Ставай поруч»… Його роботи живуть власним життям, поширюються в соціальних мережах, роздруковуються волонтерами, їх офіційно використовує, як ілюстративний матеріал, сайт Радіо Свобода… Маємо фактичний феномен. Солдат-доброволець, фронтовик у перервах між бойовими діями і розмінуванням створює плакати, які піднімають бойовий дух, користуються популярністю в Інтернеті, прославляють подвиг українського Воїна, у тому числі на міжнародному рівні, волонтери поширюють ті роботи у військах, а сотні чиновників глибокодумно розмірковують про високі матерії і про те, чому ми програємо інформаційну війну. Тому і програють, що не помічають подвижництва таких Героїв, як Нерослік… У свої роботи, каже Юрій, він вкладає душу, адже вважає, що інформаційна війна не менш важлива, ніж війна в окопі [1, 2]. Важко з цим не погодитись. Тим більше, що

1 Юрій Нерослік – арт-директор журналу «Музеї України», Музею плакату і Музею української пропаганди, сержант 92 ОМБр Збройних сил України. https://www.facebook.com/uri.neroslik

музей, як частина суспільства, не може стояти осторонь. Тому також є бійцем на фронті інформаційної війни. КЗ «Художньо-меморіальний музей І. Ю. Рєпіна» має чи не найбільший серед музеїв України досвід співпраці з (без перебільшень) головним плакатистом АТО. Дружба і співпраця музею з Нересліком почалась в березні 2015 року з виставки патріотичного плакату «Україна переможе!», яка відкрилася в Художній галереї. Для виставки було відібрано лише 50 плакатів, хоча в доробку автора на той момент було вже більше 1000, і це був дуже нелегкий вибір, бо хотілося показати їх якомога більше, адже всі вони несуть ідею любові до Батьківщини, поваги до військовослужбовців Збройних сил України та добровільних захисників Держави, волонтерів.

Презентація виставки відбулася 20 березня у межах мистецько-патріотичної акції для військовослужбовців, розпочатої раніше музеєм. Захід відвідали як мешканці міста, так і військові, які наразі перебувають у частинах поблизу Чугуєва, волонтери, представники Чугуївської держрайадміністрації та Чугуївської міської ради [3]. Проте, не всі бажаючі в силу різних обставин змогли побачити виставку. Тому зі згоди районної адміністрації та автора плакатів виставку було скомплектовано як пересувну з можливістю експонувати в різних закладах та школах міста і району. До пересувних виставок було відібрано більше 100 плакатів (виставок скомплектовано декілька, щоб вони могли працювати на декількох майданчиках одночасно), буклети, календарі, живописні твори з фондів музею.

Загалом, в минулому 2015 році патріотичні плакати Нересліка складали основу більше ніж 10 пересувних та стаціонарних виставок. За можливості, відкриття виставок намагались приурочити до державних свят чи до масових та виховних заходів тих організацій, де виставки експонувались, а також влаштовувати зустрічі з автором плакатів, учасниками АТО, з представниками адміністрацій та громадських організацій. Так, відкриттям виставки патріотичного плакату Юрія Нересліка «Я вірю в Україну!» з фондів Художньо-меморіального музею І.Ю. Рєпіна, створеної за підтримки Чугуївської РДА, розпочався Урок Державності в дитячому оздоровчому таборі «Орлятко». Цей день був вибраний не випадково, адже рівно 25 років тому Україна зробила свій перший крок до незалежності. 16 червня 1990 року Верховна Рада Української РСР прийняла Декларацію про Державний суверенітет України. З історією цієї події школярів ознайомила в. о. начальника районно-міського управління юстиції Світлана Дудка. Олексій Горецький, заступник командира інженерно-саперного взводу 92-ї механізованої бригади, в доступній формі розповів про небезпеку, що несуть в собі боєприпаси, які сьогодні, на жаль, можуть зустрітися

дітям навіть в міських умовах. Завідувачка Художньої галереї Ольга Поманицька презентувала виставку та познайомила присутніх з автором плакатів, бійцем-добровольцем 92-ї механізованої бригади Юрієм Нересліком. Діти з цікавістю розпитували художника про його творчість та з радістю отримали у подарунок авторські патріотичні плакати. І, звісно, кожному хотілося сфотографуватися поряд з бійцями. Досвід такого ненав'язливого виховання довів свою спроможність. А плакати з підписом автора потрапили до багатьох будинків, де продовжили свою місію [4].

Пізніше, з початком нового навчального року, виставки плакатів були розміщені в коридорах шкіл міста та району. Було організовано також декілька зустрічей з Юрієм Нересліком та його побратимами.

В переддень Дня незалежності України, в приміщенні Чугуївської райдержадміністрації була відкрита виставка «92-га: на захисті незалежності». Крім плакатів Юрія Нересліка, на виставці експонувались жахливі матеріальні докази того, що зовсім поруч йде війна – фотографії бійців (багатьох з них вже немає серед живих), особисті речі військовослужбовців – бронежилети, шоломи, зброя та набої, дитячі листи зі словами підтримки для бійців. Подивитися виставку міг кожен бажаючий. На фотокартках зображені військові 92-ої бригади – для багатьох мешканців міста і району вони – не лише мужні незнайомі захисники, а рідні, друзі, колишні однокласники, сусіди [5]. Плакати Нересліка були не лише частиною експозиції, але й були використані для афіш та для інформаційних постів в мережі. Яскраві, емоційні, вони відразу привертають увагу, апелюють до найтонших почуттів.

З 2015 року 14 жовтня – свято Покрови Пресвятої Богородиці, День українського козацтва, День створення УПА – стає також державним святом, Днем захисника України. На відзначення цього свята в стінах краєзнавчого музею була створена виставка «На захисті України». В основу виставки покладено фотографії бійців 92 ОМБр. Також використані патріотичні плакати Юрія Нересліка, поліграфічні матеріали, тематичні сувеніри, дитячі листи на фронт та снаряди з зони АТО. Крім плакатів з бійцями (інколи досить символічно намальованих контуром, а інколи – з обличчями конкретних людей), розміщені плакати, присвячені Батьківщині, волонтерам, тим, хто чекає на бійців у мирних (саме завдяки їм) містах. На момент створення виставки плакати Юрія Нересліка активно використовувались Міністерством Оборони України для візуальної агітації щодо проходження строкової служби в рядах Збройних сил України. Один із таких плакатів знаходиться безпосередньо серед фотографій бійців, розміщених на маскувальній сітці, виконуючи одночасно і естетичну роль, і інформаційну.

Також плакати Юрія Нерослика використовуються як складові на виставках-публікаціях «Символи України: народні та державні» та «Єдність армії й народу наближає перемогу». На цих виставках плакати використані для ємкої передачі інформації про цінність миру та необхідності захищати Батьківщину як зброєю, так і мирною дією.

Крім того, завдяки дружбі з автором плакатів та співпраці з Чугуївською райдержадміністрацією певна кількість плакатів та буклетів була передана до музею не лише для зберігання і експонування, але і для подальшого поширення серед учнівської молоді, тому ці матеріали активно використовуються в якості подарункового фонду на різних зустрічах, фестивалях та конкурсах [6].

Атмосфера у мистецькому просторі має бути просякнута не журбою, а непохитною вірою в перемогу. В цьому і є життєдайна сила мистецтва, коли навіть один плакат Юрія Нерослика [7] може подарувати надію, впевненість у майбутньому, а виставка робіт – це вже невичерпне джерело сил, які сьогодні так необхідні українцям. Тим більше, що мобільність плакату, закладена від початку в його форму, дозволяє використовувати їх як в стінах музею, так і поза його межами.

Список використаних джерел та літератури:

1. Воюю зброєю і плакатом – боєць Юрій Нерослік [Електронний ресурс] / Інна Стельмах // Музеї України. – Режим доступу: http://museum-ukraine.org.ua/?p=3523
2. Юрій Нерослік – плакатист з 92 бригади [Електронний ресурс] // Музеї України. – Режим доступу: http://museum-ukraine.org.ua/?p=3516
3. Виставка патріотичних плакатів Юрія Нерослика «Україна переможе!» [Електронний ресурс] // Художньо-меморіальний музей І. Ю. Рєпіна – Режим доступу: http://www.repin.in.ua/uk/exhibition/vystavka-patriotychnyh-plakativ-yuriya-nyeroslika-ukrayina-peremozhe
4. Виставка патріотичного плакату Юрія Нерослика в дитячому таборі «Орлятко» [Електронний ресурс] // Художньо-меморіальний музей І. Ю. Рєпіна – Режим доступу: http://www.repin.in.ua/uk/museum-news/vystavka-patriotychnogo-plakatu-yuriya-neroslika-v-dytyachomu-tabori-orlyatko
5. «92-га: на захисті незалежності» [Електронний ресурс] // Музей Рєпіна http://vk.com/myzey_repina – Режим доступу: http://vk.com/wall221459498_364
6. Україна переможе. Плакати Юрія Нерослика. – Харків: «Золоті сторінки». – 32 с.

7. Алина Шульга. «Плакат – мое оружие» // Газета «Сегодня» – 2015. – 13 марта. – С. 38.

Ігор Западенко
(смт Меджибіж, Хмельницька обл.)

Меджибізька фортеця в культурному ландшафті. До 45-річчя музею і 15-річчя Державного історико-культурного заповідника «Межибіж»

2016 рік для Державного історико-культурного заповідника «Межибіж» (далі за текстом – ДІКЗ) є роком кількох пам'ятних дат.

Насамперед, це 870-та річниця першої письмової згадки про Меджибіж як про одне з найдавніших міських поселень Подільського краю, яке вперше фігурує у Іпатіївському літописі як місто Київської Русі під назвою Межибоже. Окрім того, у цьому році відзначене 45-річчя створення музею у Меджибізькій фортеці, а далі на музейну, наукову і краєзнавчу спільноту очікує 430-річчя замкової церкви св. Миколая, 20-річчя першої наукової конференції у Меджибожі і 15-річчя створення Державного історико-культурного заповідника «Межибіж».

Ю. Й. Сіцинський на початку XX ст. писав: «Найкращою окрасою Меджибожа є стародавній величний замок на мисі, що утворений течіями річок Бугу і Бужка, що зберігся у первісному своєму вигляді, незважаючи на різні призначення, що давалися йому різночасово…» [1]. Водночас із захопленням красою архаїчної мови видатного дослідника подільської старожитності, слід зазначити, що не первісний вигляд, від якого на початку XX ст. залишився лише натяк, а саме постійні трансформації цієї визначної оборонної споруди впродовж століть, власне, й роблять її живою енциклопедією історії, політичних стосунків, військового мистецтва і архітектури.

У Меджибожі, на спокійному і мирному у наш час Поділлі, періодично перетиналися інтереси народів і держав, відбувалися сутички цивілізацій, світоглядів і релігій. Переходячи з власності однієї держави до іншої, опиняючись на шляхах міграцій та військових походів різних народів, Меджибіж народився як мультикультурне місто, як один з осередків унікального культурного ландшафту Поділля, України та Східної Європи. Але ті ж історичні трансформаційні процеси, які сформували цей культурний ландшафт і призвели до розквіту Меджибожа, у XX ст. призвели й до його регресу, а значною мірою й руйнування.